

Janusz Gręźlikowski

Instytucja synodu diecezjalnego w Kościele w Polsce po Soborze Watykańskim II

Studia Włocławskie 4, 107-126

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ GRĘŻLIKOWSKI

INSTYTUCJA SYNODU DIECEZJALNEGO W KOŚCIELE W POLSCE PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Postanowienia Soboru Watykańskiego II oraz ogłoszenie nowego *Kodeksu prawa kanonicznego* w 1983 r. rzutują w zasadniczy sposób na aktywność synodalną Kościoła w Polsce. W kilkudziesięciu diecezjach odbyły się synody (w niektórych dwukrotnie), w kilku diecezjach trwają prace przygotowawcze do nich, w innych dostrzega się zamiar ich zwołania.

Niniejszy artykuł ma ukazać instytucję synodu diecezjalnego w Kościele polskim po 35 latach od zakończenia Soboru Watykańskiego II. Będzie to próba ukazania synodu diecezjalnego w doktrynie Vaticanum II, w ustawodawstwie *Kodeksu prawa kanonicznego*, przedstawienia ruchu synodalnego w Polsce w przeciwieństwie tych 35 lat od chwili zakończenia Soboru oraz próba charakterystyki posoborowych synodów diecezjalnych.

I. Synod diecezjalny w doktrynie Soboru Watykańskiego II

Sobór Watykański II potwierdził, że synod diecezjalny pozostaje niezastąpionym narzędziem reformy i odnowy Kościoła. W dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* Sobór stwierdził: „już od pierwszych wieków Kościoła biskupi stojący na czele poszczególnych Kościołów, w poczuciu braterskiej więzi miłości oraz przekazanego apostołom powszechnego posłannictwa, zespolili swe siły i zamierzenia na pomnożenie dobra zarówno wspólnego, jak i właściwego poszczególnym Kościołom. W tym celu organizowano czy to sobory, czy synody prowincjalne, czy wreszcie synody plenarne, na których biskupi ustalali jednakowy dla różnych Kościołów sposób zarówno nauczania prawd wiary, jak i normowania dyscypliny kościelnej. Obecny Sobór Powszechny wyraża życzenie, by czcigodne instytucje soborów i synodów (diecezjalnych i partykularnych) nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skutecznie zatroszczyć się

o wzrost wiary i zachowanie karność w różnych Kościołach, stosownie do okoliczności czasu” (n. 36).

Czy mając na uwadze powyższe sformułowanie Vaticanum II, można mówić o doktrynie soborowej dotyczącej synodu diecezjalnego? Otóż prawda jest taka, że w treści dokumentów soborowych faktycznie nie spotykamy bezpośrednio terminu „synod diecezjalny”. Jest natomiast mowa ogólnie o synodach. Mianowicie przytoczony powyżej dekret soborowy *Christus Dominus*, w rozdziale III, zatytułowanym *Współpraca biskupów dla wspólnego dobra większej ilości Kościołów*, spotykamy na samym początku punkt: *Synodi, Concilia et praesertim Episcoporum Conferentiae*, przełożono na język polski: *Sobory, synody, a zwłaszcza Konferencje Biskupów*. Tak więc uznano, że łacińskie *synodi* to po prostu sobory. Trudno jednak z tym się zgodzić. Wszystko zdaje się wskazywać na to, że *synodi* w tym wypadku do synody diecezjalne, *concilia* zaś to synody partykularne, czyli plenarne i prowincjalne.¹

Tyle tylko spotykamy w dokumentach Vaticanum II bezpośrednio na temat synodów, wśród których wolno nam umieścić również „synod diecezjalny”. Trzeba jednak sprawę widzieć szerzej. Należy uwzględnić również inspiracje, jakie płyną z doktryny soborowej dla odnowy życia kościelnego, w tym także dla odnowy wszystkich instytucji kościelnych. A do takich zalicza się niewątpliwie również „synod diecezjalny”.

Wśród tych inspiracji pojawia się kwestia roli i znaczenia duszpasterstwa w życiu i działalności Kościoła oraz jego realizacji. Głównym celem duszpasterstwa jest zbawienie człowieka, co powinno być zarazem najważniejszym celem prawa. Wyraża to znane dobrze adagium: *Salus animarum suprema lex*.²

Pragnąc dokładnie określić, co oznacza duszpasterstwo, trzeba wskazać na trzy podstawowe funkcje Kościoła, stanowiące zarazem główne obowiązki wszystkich duszpasterzy: nauczanie, uświęcanie i kierowanie (pasterzowanie). Ten trójpodział, który zakłada wzajemny związek i uzupełnianie się, został wyeksponowany w pracach i dokumentach soborowych, co także ma swoje odniesienie do synodów posoborowych.

Wskazana wyżej kolejność nie jest przypadkowa: wszystko bowiem zaczyna się od nauczania, będącego jakby przygotowaniem do uświęcenia człowieka, które w duszpasterstwie stanowi niewątpliwie punkt centralny. Te dwie funkcje nie wyczerpują jednak całego duszpasterstwa. Wypowiada się ono również w trzeciej funkcji, którą dotychczas określano najczęściej jako „rządzenie”, „kierowanie”. Była ona bardzo zawężona, czasem bliżej nie sprecyzowana. Dziś częściej tę trzecią funkcję nazywa się „pasterzowaniem”, które powinno objąć szereg aktów nie dających się na ogół wyliczyć w sposób wyczerpujący. Wśród podstawowych wskazuje się następujące: poznanie własnej owczarni, troska o wzrost życia religijnego wspólnoty diecezjalnej czy parafialnej, troska o pewne grupy specjalne osób wymagających szczególnej troski (duszpasterstwa specjalistyczne). Wszystko zaś zmierza do tego, by wspólnota wiernych była prężna i dawała świadectwo o Chrystusie.

Mówiąc o duszpasterstwie, trzeba mieć na uwadze wszystkie trzy funkcje, a także kolejność, w jakiej są wyliczane. Czasowo na pierwsze miejsce wysuwa się nauczanie. Stąd, kto pragnie owocnie przystąpić do sakramentów, musi być najpierw pouczony.

Trzecia funkcja suponuje dwie poprzednie. Nie może na przykład angażować się owocnie w życie parafialne ten, kto nie zna nauki Kościoła. Nie będzie też mógł skutecznie prowadzić akcji apostołskiej ten, kto nie stara się uświęcić swego życia.³

Po tych wyjaśnieniach dotyczących prawidłowego ujęcia duszpasterstwa, należy przejść do stwierdzenia, że Sobór mówiąc o synodzie, miał również na myśli to, aby był on narzędziem reformy i odnowy Kościoła, a ponadto, aby stanowił strumień, poprzez który nauka Vaticanum II będzie docierała do szerokiego kręgu wszystkich zainteresowanych, zwłaszcza laikatu. W rzeczywistości dzięki zgromadzeniom synodalnym miały być podejmowane wielorakie próby „przełożenia” doktryny soborowej na konkretne działania duszpasterskie.⁴ Zdecydowało to o większym nachyleniu duszpasterskim synodów posoborowych.

Co oznacza synod „duszpasterski”? Jeżeli będziemy mieli na uwadze zwłaszcza nauczanie i uświęcanie, to należy powiedzieć, że wszystkie dotychczasowe synody były duszpasterskie. Prawdą jest również, że do czasu Soboru Watykańskiego II synody miały charakter głównie jurydyczny. Zmierzały przede wszystkim do określenia norm wytyczających na przyszłość życie i działalność Kościoła. Oczywiście dotyczyły one przede wszystkim duszpasterstwa, zwłaszcza dwóch pierwszych funkcji: nauczania i uświęcania. Stosunkowo zaś mało miejsca poświęcały sprawie wzrostu życia całej wspólnoty diecezjalnej, zaangażowania wszystkich członków ludu Bożego.⁵

Doktryna soborowa przyniosła dużo nowych naświetleń w tej dziedzinie. Przede wszystkim wskazano na apostołstwo świeckich, na konieczność ich udziału w życiu Kościoła. Można powiedzieć, że wspomniane naświetlenia dotyczące właściwego rozumienia duszpasterstwa ukazują również wiele nowych jego form. W związku z tym uzasadnione jest pojęcie synodu duszpasterskiego, przy czym chodzi o duszpasterstwo w ujęciu Vaticanum II, które oznacza konieczność poszerzenia środków realizacji celów duszpasterskich już w czasie trwania synodu. Stąd zaczęto po Soborze mówić o duszpasterstwie synodalnym.⁶ Wspomniane środki nie są z góry określone, bowiem nie można mówić o jakimś sprecyzowanym schemacie synodu pastoralnego. Każda diecezja i każdy biskup diecezjalny musi w pewnym sensie nastawić się na szukanie i określanie takich środków i metod, które pozwolą najlepiej zrealizować właściwie dostrzeżone cele duszpasterskie.

Należy zatem stwierdzić, że Sobór Watykański II dostrzegł potrzebę podtrzymania tradycji synodów diecezjalnych, sugerując jednocześnie odnowę tej instytucji. Odnowa ta została podjęta w ramach prac nad rewizją i kodyfikacją prawa kanonicznego i znalazła swój ostateczny wyraz w dyspozycjach kodeksu z 1983 r.

II. Synod diecezjalny w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 r.

O synodzie diecezjalnym *Kodeks prawa kanonicznego* traktuje w rozdziale I: *Synod diecezjalny* (kan. 460-468) tytułu III (*Wewnętrzna organizacja Kościołów partykularnych*) sekcji II, księgi III.

Synod diecezjalny, w myśl kan. 460, to zgromadzenie wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu. Zgromadzenie synodalne na tym forum stanowi więc określoną formę współpracy biskupa ze swoim prezbiterium oraz z innymi wiernymi diecezji. Obrady synodalne skupiające kapłanów i pozostałych przedstawicieli ludu Bożego diecezji pozwalają zastanowić się wspólnie z biskupem nad doniosłymi sprawami lokalnymi i podejmować ustalenia i normy, które by usprawiły działalność Kościoła partykularnego.⁷ Trzeba jednak pamiętać, iż jedynym ustawodawcą na synodzie, kompetentnym do wydawania wspomnianych norm, jest biskup diecezjalny. Pozostali bowiem uczestnicy tego zgromadzenia posiadają jedynie głos doradczy. Również wyłącznie do biskupa diecezjalnego należy podpisywanie deklaracji i dekretów synodalnych, które tylko jego autorytetem mogą być promulgowane (KPK, kan. 466).

Obecny *Kodeks prawa kanonicznego* nakazuje odbywać synod diecezjalny wówczas, gdy –zdanem biskupa diecezjalnego i w opinii rady kapłańskiej – przemawiają za tym okoliczności (KPK, kan. 461 § 1). W przypadku powierzenia biskupowi troski o kilka diecezji lub w przypadku, gdy drugą diecezją kieruje jako administrator apostolski, może on zwołać tylko jeden synod dla wszystkich powierzonych sobie Kościołów partykularnych (KPK, kan. 461 § 2). Zwołanie synodu diecezjalnego należy do biskupa diecezjalnego, nie zaś do tymczasowego rządcy diecezji (KPK, kan. 462 § 1). Również do biskupa diecezjalnego należy przewodniczenie synodowi. Wolno mu jednak delegować – na poszczególne sesje zgromadzenia synodalnego – wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego (KPK, kan. 462 § 2).

Gdy chodzi o uczestników synodu, którzy powinni być nań wezwani – mają więc obowiązek uczestniczenia w obradach – zaszyły tutaj zmiany w stosunku do dawnego prawa. Tak więc, prawo do udziału w synodzie przysługuje: biskupowi koadiutorowi, biskupom pomocniczym, wikariuszom generalnym, wikariuszowi sądowemu (oficjałowi), wikariuszom biskupim, kanonikom kapituły katedralnej, członkom rady kapłańskiej, wiernym świeccim, także członkom instytutów życia konsekrowanego, wybranym przez radę duszpasterską w sposób i w liczbie określonych przez biskupa diecezjalnego (tam, gdzie nie ma rady duszpasterskiej – w sposób oznaczony przez biskupa diecezjalnego), rektorowi wyższego seminarium duchownego, dziekanom,

kapłanom – po jednym z każdego dekanatu, wybranym przez wszystkich sprawujących tam duszpasterstwo (należy wybrać także ich zastępców), przełożonym instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które posiadają dom w diecezji, wybranym w liczbie i w sposób określony przez biskupa diecezjalnego (KPK, kan. 463 § 1, 1-9). Ponadto biskup diecezjalny może wezwać na synod – w charakterze członków – także inne osoby: duchowne, członków instytutów życia konsekrowanego i wiernych świeckich (KPK, kan. 463 § 2). Wolno wreszcie biskupowi diecezjalnemu zaprosić na synod diecezjalny – w charakterze obserwatorów – niektórych wyznawców Kościołów czy wspólnot kościelnych nie pozostających w pełnej wspólnotcie z Kościołem katolickim, tak pełniących tam funkcje oficjalne, jak i zwykłych członków (KPK, kan. 464 § 3).

Uczestnik synodu, który nie mógłby przybyć na obrady synodalne z powodu prawnie uzasadnionej przeszkody, nie może wysłać za siebie pełnomocnika. Powinien jednak powiadomić biskupa diecezjalnego o zaistniałej przeszkodzie (KPK, kan. 464).

Zaproponowane tematy obrad synodalnych powinny być poddane swobodnemu omówieniu przez członków synodu podczas sesji synodalnych (KPK, kan. 465). W celu lepszego przygotowania synodu, można już wcześniej ustanowić komisje przygotowawcze. Komisje miałyby za zadanie wcześniejsze przedyskutowanie materii synodalnej, a nawet – wydaje się – projektu samych dekretów synodalnych.⁸

Zapadłe na synodzie uchwały – deklaracje i dekrety – biskup diecezjalny powinien podać do wiadomości metropolicie oraz konferencji episkopatu (KPK, kan. 467). Nie ma więc obowiązku przesyłania ani akt synodu, ani jego uchwał Stolicy Apostolskiej do przejrzenia i zaaprobowania. Wynika to stąd, iż chodzi jedynie o prawo diecezjalne, a prawodawcą jest tu biskup. Przedłożenie z deklaracji i dekretów, jakie zapadły na zgromadzeniu synodalnym, metropolicie oraz konferencji episkopatu ma na celu nie tyle zwykłe rejestrowanie tego, co dzieje się w poszczególnych diecezjach, ale także – i chyba przede wszystkim – współpracę biskupów diecezjalnych na polu synodalnym, której koordynatorem jest właśnie metropolita – w prowincji kościelnej, jak i konferencja biskupów – w regionie kościelnym.

Zawieszenie synodu diecezjalnego, jak również jego rozwiązanie pozostaje – z natury rzeczy – zostawione biskupowi diecezjalnemu (KPK, kan. 468 § 1). Ze zrozumiałych też względów, z chwilą wakansu lub przeszkody w działaniu stolicy biskupiej synod diecezjalny zostaje przerwany na mocy samego prawa, dopóki nowy biskup diecezjalny nie poleci go kontynuować lub nie stwierdzi, że został rozwiązany (KPK, kan. 468 § 2).

Należy zauważyć, iż prawodawca nie używa w kodeksie terminu „synod duszpasterski”, lecz w dalszym ciągu mówi o synodzie diecezjalnym. Jednocześnie podkreśla zadania synodu diecezjalnego, którymi jest podejmowanie decyzji w sprawie tego, co wydaje się potrzebne do wzrostu wiary, ukierunkowania wspólnej działalności pasterskiej, poprawy obyczajów oraz zachowania, a także wprowadzenia lub ochrony wspólnej dyscypliny kościelnej (KPK, kan. 445). A więc głównym zadaniem synodu jest podjęcie decyzji mających na celu wszechstronne uregulowanie działalności duszpasterskiej w diecezji, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki potrzeb wynikających z miejscowych warunków. Decyzje synodalne mają inspirować owocną działalność duszpasterską i przyczynić się do jej ożywienia, aby wierni mieli pełny dostęp do dóbr duchowych Kościoła, zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów, uczestniczenia w misji Kościoła oraz wypełniali swoje obowiązki i korzystali z przysługujących im praw.⁹

Koncepcja synodu diecezjalnego zaprezentowana w kodeksie Jana Pawła II, nie odbiegająca w sprawach istotnych od modelu zawartego w poprzednim kodeksie, czyni tę instytucję – w duchu Soboru Watykańskiego II – bardziej skutecznym narzędziem pomnażania dobra duchowego całej wspólnoty Kościoła partykularnego. Powstałe po Soborze Watykańskim II nowe organy kolegialne, zwłaszcza rada kapłańska, zmieniły nieco profil kategorii uczestników synodu. To samo można powiedzieć o dopuszczeniu do udziału w synodzie osób świeckich. Zapewni to niewątpliwie obradom synodalnym bardziej kompetentne i reprezentatywne *quorum*. W treści kanonów poszerzono nieco zakres uchwał synodalnych. Poprzedni kodeks mówił o „konstytucjach (uchwałach) synodalnych” – *constitutiones synodales*, obecny natomiast o deklaracjach i dekretach synodalnych – *declarationes et decreta*.¹⁰

Synod diecezjalny jawi się zatem w świetle obowiązującego prawa kodeksowego jako instytucja mająca szerokie możliwości oddziaływania na kształtowanie życia religijnego ludu Bożego. Kościoły partykularne, zgodnie z wypróbowaną tradycją, nadal potrzebują takich zgromadzeń; stanowią one narzędzie reformy i odnowy Kościoła, co wykazała praktyka synodalna po Soborze Watykańskim II w poszczególnych diecezjach polskich.

III. Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II

Dzieło Soboru Watykańskiego II oraz promulgacja *Kodeksu prawa kanonicznego* przez pap. Jana Pawła II rzutują w zasadniczy sposób na aktywność synodalną Kościoła w Polsce. Była ona i jest przez te 35 lat od zakończenia Vaticanum II zjawiskiem bardzo charakterystycznym dla Kościoła w Polsce,

wpisała się w kontekst głębokich przemian nie tylko religijnych, ale także ustrojowych i społecznych. Aktywność w tym zakresie, obejmująca liczne Kościoły partykularne, stwarza korzystny klimat do podejmowania odnowy własnych struktur, form duszpasterzowania, stylu sprawowania tej posługi czy przeżywania powołania chrześcijańskiego. Jaki zatem jest dotychczasowy dorobek synodalny Kościoła w Polsce po Soborze Watykańskim II?

Pierwszym synodem, który odbył się w Polsce po Soborze Watykańskim II, był **I synod włocławski**. Został on zwołany przez bpa A. Pawłowskiego i odbył się 6-9 XI 1967 r. Komisja synodalna została ustanowiona już wcześniej, bo w 1960 r., ale w październiku 1967 r. uległa reorganizacji i dopiero wówczas doprowadziła do końca prace prowadzone wcześniej, a przerwane z konieczności trwaniem Soboru. Prace synodu odbywały się podczas czterech sesji plenarnych. Promulgacja uchwał synodalnych odbyła się 9 XI 1967 r.

Zamiarem bpa Pawłowskiego było wprowadzenie w życie diecezji wskazań Soboru Watykańskiego II, o ile pozwolą na to warunki. Jednakże mimo tak doniosłych planów synod nie upowszechnił wiele nowości soborowych. Bezpośrednio z nauki soborowej uchwały synodalne wprowadziły pojęcie ludu Bożego jako wspólnoty wszystkich wiernych. Nie przesądzono wprowadzenia w diecezji włocławskiej rady kapłańskiej i duszpasterskiej. Fakt ten można niewątpliwie próbować tłumaczyć tym, iż synod włocławski odbył się w niespełna dwa lata po zakończeniu Soboru.

Układ treściowy uchwał synodalnych nawiązywał całkowicie do form tradycyjnych. O katolikach świeckich statuty mówią bardzo nieśmiało, poświęcając im zaledwie kilkanaście postanowień. Mówi się tam m.in. o małżonkach chrześcijańskich, ale raczej ze wskazaniem wyłącznie na ich obowiązki. Wzmianki o Soborze są bardzo nieśmiałe i mimo uprzednich planów brak ostatecznie w uchwałach synodu rady kapłańskiej i duszpasterskiej.¹¹

W tej diecezji odbył się kilkadziesiąt lat później **II synod włocławski**. Jego uchwały zostały promulgowane przez bpa B. Dembowskiego 4 IV 1994 r. Zostały one zawarte w 11 rozdziałach i 21 aneksach. Uzyskały moc obowiązującą od 1 IX 1994 r. Treść statutów dotyczy przepowiadania słowa Bożego, katechizacji, środków społecznego przekazu, Eucharystii, innych form kultu Bożego, miejsc świętych, życia sakramentalnego, kapłanów w społeczności wiernych, instytutów życia konsekrowanego, małżeństwa i rodziny, posłannictwa charytatywnego, apostołstwa świeckich i dóbr doczesnych Kościoła.¹²

Drugim synodem po Vaticanum II był **I synod poznański**, zainicjowany w 1968 r. Abp A. Baraniak zwołał synod dekretem z dnia 8 V 1968 r. Odbyły się trzy sesje synodalne: 4 VI, 12 IX i 12 X 1968 r., a dekret promulgacyjny został podpisany 14 X 1970 roku, zastrzegając na trzy miesiące okres *vacatio legis*. Owocem obrad tego synodu było 1289 statutów synodalnych, 38 aneksów i bogata dokumentacja synodalna.

Przebieg prac synodalnych był raczej tradycyjny, z wyjątkiem tego, że wnioski i sugestie na synod, oprócz księży, nadesłał także laikat katolicki, który brał udział w obradach synodalnych. Treść uchwał synodalnych uwzględnia postanowienia Soboru i przybliżyła wiele nowych soborowych pojęć, jak np. „wspólnota”, „dialog”, „ekumenizm”. Wprowadza też do archidiecezji Radę Kapłańską i Radę Duszpasterską oraz Parafialną Radę Apostolską. Treść uchwał synodu poznańskiego ma przede wszystkim charakter duszpasterski oraz świadczy o pewnej nowoczesności i głębokiej perspektywie myślowej tego dzieła.¹³

Drugi synod poznański został zwołany przez apa J. Strobę i trwał od 23 V 1992 r. do 13 VI 1993 r. Statuty synodalne zostały wypracowane podczas dziesięciu sesji plenarnych. Uchwały synodu zostały promulgowane 31 XII 1993 r., a moc obowiązującą uzyskały z dniem 3 IV 1994 r.

Dokumenty tego synodu zredagowano w trzech ciągach tematycznych, odpowiadających trzem najistotniejszym zadaniom Kościoła: nauczaniu, kierowaniu i uświęcaniu. Stąd statuty synodalne można podzielić na poszczególne wątki tematyczne: przepowiadanie słowa Bożego, katechizacja, środki społecznego przekazu, Eucharystia, inne formy kultu Bożego, miejsca święte, życie sakramentalne, kapłan w społeczności wiernych, instytuty życia konsekrowanego, małżeństwo i rodzina, posłannictwo charytatywne, apostołstwo świeckich i dobra doczesne Kościoła.¹⁴

W latach 1973-1974 odbył się **synod gdański**. Został on zwołany dekretem bpa L. Kaczmarka z dnia 6 VIII 1973 r. Sesje synodalne odbyły się w dniach: 25 IX, 26 X, 27 XI i 20 XII 1973 r., a dekret promulgacyjny statutów został podpisany 20 XII 1973 r., z mocą obowiązującą od 20 III 1974 r. Był to synod krótki, a jego statuty powstałe w wyniku prac wielu komisji synodalnych zostały przedłożone Diecezjalnej Radzie Duszpasterskiej, Radzie Kapłańskiej, wszystkim kapłanom i liczny wiernym świeckim w celu uzyskania możliwie pełnego obrazu aktualnej sytuacji duszpasterskiej. Statuty synodu zawarte zostały z 688 punktach i 50 aneksach.

Głównym celem synodu gdańskiego było unowocześnienie duszpasterstwa w myśl dokumentów Vaticanum II. Punktem wyjścia była analiza dotychczasowych form duszpasterstwa w tamtejszej diecezji. Ideą przewodnią synodu było formowanie dojrzałej wiary w życiu współczesnego człowieka poprzez różne rodzaje duszpasterstwa stanowego i specjalistycznego, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki duszpasterstwa diecezji gdańskiej, która ma w dużej mierze profil morski.¹⁵

Kolejny synod posoborowy to **III synod archidiecezji warszawskiej**. Zasadniczym motywem i zarazem celem jego zwołania była konieczność takiego zorganizowania pracy duszpasterskiej, by mogła ona nadążać za potrzebami czasu i przemianami społeczno-kulturalnymi. Synod został zainicjowany dekretem z dnia 6 II 1971 r. Powołanie Głównej Komisji Synodalnej nastąpiło dekretem z dnia 12 II 1971 r., a powołanie siedmiu komisji synodalnych – 31 V 1971 r. Uczestnicy zgromadzenia synodalnego odbyli dziewięć sesji plenarnych. W obradach synodu udział brali przedstawiciele różnych stanów, warstw społecznych i zawodów. Liczba wszystkich uczestników wynosiła 150 osób. Synod zakończył się 28 XII 1973 r. Uchwały zostały promulgowane 12 IX 1974 r., z mocą obowiązującą od dnia 1 I 1975 r.

Treść uchwał synodalnych wynikała z chęci pogłębienia teologicznej nauki o Kościele. Stąd synod miał charakter teologiczno-duszpasterski i podejmował wiele aktualnych tematów związanych z życiem diecezji i parafii, przekazywaniem prawdy Bożej, duszpasterstwem liturgicznym, życiem i posługą kapłanów, działaniem instytutów zakonnych w służbie Kościoła oraz posłannictwem wiernych świeckich. Uchwały synodalne polecają ponadto tworzenie parafialnych rad duszpasterskich, nie wspominają natomiast w ogóle o diecezjalnej radzie duszpasterskiej ani o radzie kapłańskiej.¹⁶

W roku 1974 zwołany został przez bpa H. Bednorza **synod diecezji katowickiej**, który trwał do 1975 r. Aby dobrze przygotować się do synodu, prace przygotowawcze prowadziły komisje, podkomisje i zespoły studyjne. Równoległe z tą inicjatywą w całej diecezji przeprowadzono akcję duszpasterską, której celem było zaangażowanie w prace synodu szerokich rzesz wiernych. Odbywało się to poprzez dyskusje nad zagadnieniami

synodalnymi w parafialnych radach duszpasterskich. Wyniki dyskusji były przekazywane komisjom, podkomisjom lub zespołom studyjnym. Synod katowicki poszerzył więc płaszczyznę konsultacji uchwał synodalnych o bardzo szerokie grono ludzi świeckich. Synod odbył szereg sesji informacyjnych i sześć kilkudniowych sesji plenarnych. Uchwały synodalne zostały ogłoszone 23 XI 1975 r., a zyskały moc obowiązującą od 25 VI 1976 r.

Treść postanowień synodalnych wyrosła nie tylko z troski o Kościół na Śląsku, o jego teraźniejszość i przyszłość, ale także z poczucia odpowiedzialności za wszystkich ludzi. Mimo że w swojej dokumentacji synod nie nazwał się pastoralnym, można śmiało powiedzieć, że takim rzeczywiście był. Jego treść została usystematyzowana w trzech częściach: 1) wiara i jej przekaz, 2) kult i modlitwa, 3) życie i działalność duszpasterska. W dziedzinie struktur kościelnych synod wprowadził w życie diecezji parafialne rady duszpasterskie, podobne rady w dekanatach, Diecezjalną Radę Duszpasterską oraz Radę Kapłańską. Osobne rozdziały uchwał końcowych poświęcono środkom społecznego przekazu, apostołstwu świeckich i ekumenizmowi. Dokumenty synodalne w swojej treści zawierają szereg oryginalnych rozwiązań i postanowień na temat czasu wolnego, turystyki i sportu czy duszpasterstwa w nowych osiedlach mieszkaniowych.¹⁷

Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej odbył się w latach 1972-1979. Prace synodalne trwały więc siedem lat, nie licząc przygotowań. Synod został zapoczątkowany przez kard. K. Wojtyłę, a zakończony przez jego następcę, kard. F. Macharskiego. Synod krakowski miał charakter pastoralny, wyrósł z nauki Soboru Watykańskiego II, a ogromną rolę w tym względzie odegrali świeccy. Na przebieg synodu złożyło się 14 zebrań plenarnych. Uchwały synodalne zostały promulgowane przez abpa Macharskiego 8 V 1979 r.

Treść uchwał synodu jest określona jako duszpasterska i *de facto* synod ten – jak już nadmieniono – można ocenić jako pastoralny. W trosce o Kościół włączył on wielu katolików świeckich. Punktem wyjścia dla dokumentów była doktryna Vaticanum II o uczestnictwie całego ludu Bożego w potrójnym posłannictwie Chrystusa: nauczycielsko-prorockim, kapłańskim i pastersko-królewskim, co pozwoliło na ukazanie właściwego miejsca i pola działania w Kościele nie tylko dla duchownych, ale i dla wiernych świeckich. Całość dokumentów końcowych została podzielona na trzy części.¹⁸

Zwołanie synodu gnieźnieńskiego zapowiedział kard. S. Wyszyński 5 VI 1976 r., ale dekret otwarcia prac synodalnych nosi datę 29 III 1978 r. Udział katolików świeckich w synodzie był nieliczny. Oprócz Komisji Głównej, na której spoczywał główny ciężar przygotowania schematów synodalnych, działało dziewięć komisji problemowych, a dokumenty synodalne były prezentowane podczas ośmiu plenarnych sesji. Dekret promulgacyjny synodu został podpisany 16 V 1981 r., z datą obowiązywalności uchwał od 2 II 1982 r.

Treść synodu była wyraźnie duszpasterska. Uchwały w ośmiu rozdziałach zajęły się zagadnieniami tworzenia wspólnoty, najpierw między Bogiem a ludźmi, a następnie wspólnoty hierarchicznej poprzez posługę liturgiczną, przepowiadanie słowa Bożego, wychowanie do apostołstwa, kościelną działalność charytatywną, duszpasterstwo rodzin i parafie.¹⁹

Dnia 8 VI 1985 r. nastąpiło uroczyste zakończenie synodu diecezji lubelskiej. Prace wstępne rozpoczęły się 26 XI 1975 r., kiedy to bp B. Pylak powołał Komisję Główną. Do czynności przygotowawczych przystąpiono w 1977 r., właściwe zaś prace rozpoczęły się 21 VI 1980 r. sesją informacyjną, po której odbyły się cztery sesje plenaryjne. Obrady odbywały się pod hasłem: „Odnowa osób, struktur, form życia i działania w Kościele lubelskim”. Uchwały synodu zostały promulgowane 8 XII 1987 r. Termin wejścia w ży-

cie uchwał synodalnych bp Pylak powiązał w dekreście promulgacyjnym z chwilą ogłoszenia ich drukiem.

Materiały synodu zostały ujęte w ośmiu rozdziałach, potraktowanych bardzo szczegółowo, a obejmujących: przepowiadanie słowa Bożego, posługę katechetyczną, życie liturgiczne, posługę kapłanów i instytutów zakonnych, apostołat świeckich, struktury duszpasterskie, działalność pasterską. Uchwały kładły nacisk na znaczenie i rolę laikatu, wskazywały także jego konkretne możliwości i zadania.²⁰

Synod diecezji częstochowskiej został zapowiedziany przez bpa S. Barełę 28 XII 1975 r. Właściwe rozpoczęcie obrad nastąpiło w 1976 r. Prace synodalne, przerwane śmiercią bpa Bareły, zostały wznowione przez jego następcę, bpa S. Nowaka. W ramach synodu odbyły się trzy sesje plenarne. Synod został zakończony 23 XI 1986 r., a jego uchwały weszły w życie 1 I 1987 r.

Tematyka synodu częstochowskiego została podzielona na kilka ciągów tematycznych. Najpierw synod wskazał na wartość powołania chrześcijańskiego oraz konieczność głoszenia Ewangelii, potem na kult Boży, życie Ewangelią, konieczność troski o liturgię i duszpasterstwo. Wiele miejsca poświęcono kapłanom, ich powołaniu i formacji. Końcowa część statutów synodalnych traktuje o wiernych świeckich, instytutach życia konsekrowanego i wewnętrznej organizacji diecezji częstochowskiej.²¹

Synod diecezji tarnowskiej, który rozpoczął się w 1981 r., a zakończył się w 1986 r., został zapoczątkowany przez bpa J. Ablewicza 11 XI 1982 r. Uroczyste zakończenie tego zgromadzenia odbyło się 13 III 1986 r. Synod obradował pod hasłem: „Na obraz Kościoła powszechnego”. Odbyły się cztery sesje plenarne. Podczas ostatniej sesji, która odbyła się 16 III 1984 r., biskup diecezji dokonał promulgacji statutów synodalnych i dołączonych do nich aneksów. Weszły one w życie 8 IX 1986 r.

Statuty tego synodu zostały podzielone na trzy części: 1) przepowiadanie, 2) uświęcanie, 3) wspólnota i posługiwanie. Pierwsza mówi o kaznodziejstwie, katechizacji, środkach społecznego przekazu, działalności misyjnej, sprawie stosunku do ateizmu, laicyzacji i obojętności oraz roli ekumenizmu w życiu diecezji. Część druga traktuje o sakramentach świętych, roku liturgicznym, modlitwie Kościoła, pogrzebie chrześcijańskim, służbie liturgicznej, śpiewie i muzyce sakralnej, miejscach kultu i sztuce sakralnej oraz sanktuariach. Ostatnia, trzecia część, obejmuje następujące tematy: struktury hierarchiczne, duchowieństwo diecezji, przygotowanie do kapłaństwa i powołanie, uczestnictwo świeckich w życiu Kościoła, duszpasterstwo małżeństw, rodzin, młodzieży, grup zawodowych, apostołstwo miłości miłosiernej, pracownicy parafialni, dobra doczesne w zbawczej misji Kościoła.²²

Prace synodu koszalińsko-kołobrzeskiego trwały od 1985 do 1990 r. Zwołanie tego zgromadzenia zapowiedział bp I. Jeż 6 IX 1985 r. Na całość prac synodalnych złożyło się siedem sesji plenarnych. Na ostatniej, która odbyła się 9 XII 1989 r., nastąpiło zatwierdzenie uchwał synodalnych, które miały obowiązywać od chwili ich publikacji.

Zagadnienia treściowe tego synodu można podzielić na sześć części. W pierwszej redaktorzy uchwał zwrócili uwagę na apostołstwo wiernych świeckich, rodzinę katolicką, parafialną radę duszpasterską, duszpasterstwo służby liturgicznej, grupy modlitewne i ruchy religijne, duszpasterstwo charytatywne, trzeźwościowe, stanów i grup zawodowych, turystyczno-wczasowe oraz duszpasterstwo kuracjuszy. Druga część mówi o przygotowaniu do kapłaństwa, obowiązkach i prawach duchownych, hierarchicznej strukturze Kościoła, parafii i jej duszpasterzach, instytutach życia konsekrowanego. Część trzecia statutów synodalnych zwraca uwagę na przepowiadanie słowa Bożego, nauczanie katechetyczne,

wychowanie katolickie, misje katolickie i środki społecznego przekazu. Księga czwarta traktuje o sakramentach świętych, pozostałych aktach kultu Bożego, jakimi są sakramentalia, pogrzeb kościelny, kult świętych obrazów i relikwii, śpiew i muzyka sakralna, miejsca święte, dni świąteczne, dni pokuty i posty oraz ekumenizm. Księga piąta jest poświęcona dobrom doczesnym Kościoła, szósta zaś procesom i sankcjom kościelnym.²³

Dekretem z dnia 10 XI 1990 r. bp M. Jaworski promulgował uchwały **synodu archidiecezjalnego w Lubaczowie**, które miały obowiązywać z chwilą ich publikacji, tj. od 1 I 1991 r. Obrady synodalne odbyły się na trzech sesjach plenarnych.

Synod lubaczowski zwrócił uwagę na kaznodziejstwo, katechizację, środki społecznego przekazu, udział archidiecezji w działalności misyjnej oraz stosunek do ateizmu, laicyzacji i obojętności religijnej. Poświęcił także dużo miejsca sakramentom, okresom liturgicznym, modlitwie Kościoła, pogrzebowi, liturgicznej służbie ołtarza, śpiewowi i muzyce kościelnej, miejscom kultu i sztuce sakralnej oraz sanktuariom. W ostatniej części synod traktuje o strukturze hierarchicznej Kościoła, duchowieństwie diecezjalnym, przygotowaniu do kapłaństwa, powołaniu, instytucjach życia konsekrowanego, roli świeckich w życiu Kościoła, duszpasterstwie małżeństw, rodzin, młodzieży i grup zawodowych; wspomina również o apostołstwie miłości miłosiernej, pracownikach parafialnych oraz dobrach doczesnych Kościoła.²⁴

Synod kielecki został zapowiedziany przez bpa S. Szymeckiego 12 IV 1981 r. Właściwe prace synodalne rozpoczęły się w 1984 r., a zakończyły w 1991 r. Pierwsza sesja odbyła się 22 XI 1988 r., ale wstępne prace nad jej uchwałami odbyły się już 1 I 1984 r. Następnie synod odbył pięć sesji plenarnych, ostatnia (szósta) odbyła się 3 VI 1991 r. Dnia 3 VI 1992 r. biskup kielecki promulgował uchwały z zaznaczeniem, że wejdą one w życie 1 IX 1992 r.

Uchwały synodalne na pierwszym miejscu mówią o teologii Kościoła partykularnego, prezentują rys historyczno-pastoralny diecezji kieleckiej oraz refleksję teologiczną o życiu wiary w tej diecezji. Część pierwsza statutów mówi o powołaniu, formacji kandydatów do kapłaństwa, służbie i życiu kapłanów w Kościele, ich stałej formacji, sprawach bytowych. Wspomina także o roli i miejscu instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego, pracownikach świeckich i ich powołaniu oraz posłannictwie. Podaje się także dyspozycje o formach strukturalnych diecezji kieleckiej i sprawie dialogu ekumenicznego. Część druga uchwał synodalnych reguluje dziedziny związane z przepowiadaniem słowa Bożego, katechizacją, chrześcijańską formacją młodych, problemem środków społecznego przekazu w duszpasterstwie i dziełami misyjnymi. W części trzeciej mówi się o życiu liturgicznym, muzyce sakralnej i budownictwie sakralnym. Część czwarta traktuje o życiu małżeńskim i rodzinnym, duszpasterstwie charytatywnym, specjalnym i ludzi pracy, o sanktuariach, duszpasterstwie w drodze i duszpasterstwie trzeźwości.²⁵

Zwołanie **synodu diecezji plockiej** zapowiedział bp Z. Kamiński 4 III 1990 r. Prace synodalne trwały od 1987 do 1991 r. Celem synodu było przyjęcie przez diecezję plocką nowych zadań na polu wiary i życia społecznego. Wysiłki synodalne zmierzały do ożywienia wiary wobec współczesnych problemów. Synod odbył trzy uroczyste sesje: 17 XI 1990 r., 9 II 1991 r. i 20 IV 1991 r. Zakończył swoją pracę 7 VI 1991 r. Tegoż dnia biskup plocki promulgował uchwały synodalne, zaznaczając, że wchodzi one w życie 1 I 1992 r.

Cała treść statutów synodalnych została zawarta w sześciu księgach, które – wzorując się na *Kodeksie prawa kanonicznego* – autorzy statutów zatytułowali: normy ogólne

(księga I), lud Boży (księga II), nauczycielskie zadania Kościoła (księga III), uświęcające zadania Kościoła (księga IV), dobra doczesne Kościoła (księga V), sankcje karne i procesy (księga VI).²⁶

Inauguracja **synodu wrocławskiego** nastąpiła 30 IX 1985 r. Do tego czasu były prowadzone prace wstępne przez specjalnie do tego celu powołaną komisję przygotowawczą. We wszystkich komisjach synodalnych – centralnych i terenowych – byli zaangażowani zarówno duchowni, jak i wierni świeccy. Zakończenie synodu nastąpiło w uroczystość Najśw. Maryi Panny Matki Kościoła w 1991 r.

Postanowienia synodu dotyczą liturgii, kaznodziejstwa, katechizacji, duchowieństwa, rodziny, katolików świeckich, zakonów, młodzieży, problemów społecznych, struktur kanoniczno-prawnych, kształcenia kadr duchownych i świeckich, duszpasterstwa, dzieła miłosierdzia, ekumenizmu, środków społecznego przekazu oraz sztuki i budownictwa sakralnego. Treść synodu jest próbą odpowiedzi na pytanie postawione na początku prac synodalnych: „Co czynić, aby doprowadzić do odnowy i przystosować do współczesnych warunków życia religijnego oraz działalności duszpasterskiej i apostołskiej Kościoła wrocławski”.²⁷

W roku 1997 zakończył swe obrady i wydał swe statuty **synod diecezji drohiczyńskiej**,²⁸ a w roku 1999 zakończyły swe synody trzy diecezje: **łódzka**,²⁹ **łowicka**³⁰ i **sandomierska**.³¹ W nurcie bogatej tematyki poruszanej przez te synody, a uwidocznionej w ich uchwałach końcowych, zasadnicze miejsce zajmują tematy związane z przepowiadaniem słowa Bożego, życiem sakramentalnym, posługą duszpasterską, życiem i działalnością duszpasterską kapłanów – duszpasterzy, rolą i zadaniami rodziny i małżeństwa w ewangelizacji, posługą charytatywną Kościoła, apostołstwem świeckich i ich udziału w życiu wspólnoty Kościoła parafialnego i diecezjalnego.

Od roku 1995 trwały prace synodalne w **archidiecezji przemyskiej**. Uchwały zostały promulgowane przez abpa J. Michalika 1 I 2000 r. i mają wytyczać prace Kościoła przemyskiego w trzecim tysiącleciu, jako skuteczna pomoc w prowadzeniu duszpasterstwa i „realizowaniu posługi wiary”.

Uchwały synodalne zostały podzielone na dwie części: pierwsza obejmuje statuty synodalne, druga zawiera aneksy. Statuty synodalne redaktorzy – wzorując się podziałem *Kodeksu prawa kanonicznego* – podzielili na siedem ksiąg: normy ogólne, lud Boży archidiecezji przemyskiej (wierni świeccy i święci szafarze), nauczycielskie zadania Kościoła, uświęcające zadania Kościoła (sakramenty święte, pozostałe akty kultu Bożego), dobra doczesne Kościoła, sankcje w Kościele i procesy w Sądzie Kościelnym. W części zawierającej 84 aneksy zamieszczono statuty, instrukcje, regulaminy, inne dokumenty oraz formularze i wzory pism urzędowych. Tematyka uchwał synodalnych jest bardzo bogata i dotyczy całości życia w archidiecezji. Wśród zadań, jakie wyznacza synod, warto podkreślić przynajmniej niektóre: odkrycie, że Kościół diecezjalny stanowi drogę do przeżywania Kościoła powszechnego, pogłębienie zrozumienia powołania kapłańskiego, zakonnego i powołania chrześcijańskiego oraz podjęcie wysiłku uświęcania świata, co staje się szczególnie ważnym zadaniem na dzisiejsze trudne i chore czasy. Nadto synod ma ożywić w każdym ochrzczonym charyzmaty i dary.³²

W nurcie polskich synodów posoborowych znajdują się także synody diecezjalne dotąd nie zakończone: toruński, łomżyński, pelpliński, zamojsko-lubaczowski, siedlecki, białostocki.

Konkludując, należy stwierdzić, że po Soborze Watykańskim II odbyły się w Polsce 22 synody diecezjalne, a obrady sześciu synodów są w toku;

w kilku diecezjach – w związku z zakończeniem drugiego synodu plenarnego – trwają prace przygotowawcze do synodów lub je zapowiedziano. Posoborowy model synodu diecezjalnego spotkał się więc w Polsce z pozytywnym przyjęciem. Zaprezentowane zgromadzenia synodalne, uwieńczone promulgowaniem przez ustawodawców diecezjalnych uchwał końcowych, stanowią bezsprzecznie doniosłe wydarzenie w życiu Kościoła lokalnego. Uchwały te, uwzględniające szeroką panoramę zagadnień odnoszących się do wielu dziedzin życia kościelnego, pozostają cennym dorobkiem myśli posoborowej, torującej sobie drogę do wielu środowisk. Dokumenty te należy uznać – w większej części – za udaną próbę urzeczywistnienia nauki i wskazań Vaticanum II.

IV. Charakterystyka działalności synodalnej

Nakreślenie charakterystyki posoborowych synodów diecezjalnych nie jest łatwe i nie może być wolne od pewnych uproszczeń. Natura materii podejmowanej na synodach i regulowanej w ich statutach – jak można było zauważyć – jest rozległa i bogata. Każdy z synodów w jego fazie dynamicznej, czyli w okresie zapowiedzi jego zwołania, podjętych prac przygotowawczych, okoliczności, w których się odbywał, warunków, w których wprowadzane były jego postanowienia, może być interpretowany według odrębnych kryteriów. Od tych kryteriów zależy w jakiejś mierze ogólna ocena i charakterystyka jego dorobku legislacyjnego, który w dużym uproszczeniu może być określany jako synod doktrynalny, pragmatyczny, pastoralny, duszpasterski, klerykalny bądź też inaczej.

Wydaje się, iż w okresie posoborowym wykształcił się w Kościele w Polsce oryginalny model synodu diecezjalnego. Wypracowali go poprzez swoją działalność synodalną biskupi polscy, którzy kierując się przesłankami doktrynalnymi Soboru Watykańskiego II określili jego profil. Dostrzega się go wyraźnie w sposobie organizowania prac synodalnych, głównie w fazie przygotowawczej do synodu, jak też w samych uchwałach synodalnych.³³ Analiza materii synodalnej oraz dorobku ustawodawczego, który posiada swoją strukturę właściwą dla wszystkich posoborowych synodów polskich, ukazuje, iż przedstawione synody mogą być scharakteryzowane w aspekcie jurydycznym, eklezjologicznym i pastoralnym.

1. Profil jurydyczny

Zazwyczaj o synodzie jurydycznym mówi się w relacji do koncepcji synodu wypracowanej przez *Kodeks prawa kanonicznego* z 1917 r. Stąd taki

profil mają synody, które odbyły się przed Vaticanum II. W rzeczywistości jednak także synody, które odbyły się w początkowym okresie recepcji doktryny Soboru Watykańskiego II, wykazują na ogół te same właściwości.³⁴

W okresie pierwszych dziesięciu lat po Soborze tylko pięciu biskupów odbyło synody diecezjalne (włocławski, poznański, gdański, warszawski i katowicki). Synody te łączy zamierzenie dokonania reformy życia diecezjalnego według nauki soborowej. W rzeczywistości reforma soborowa była dopiero w fazie początkowej, zaś nowe inspiracje eklezjologii Vaticanum II z trudem kształtowały świadomość wspólnoty Kościoła lokalnego. Nic zatem dziwnego, iż w dorobku synodalnym z tego okresu dostrzega się wyraźne rysy doktryny i praktyki Kościoła przedsoborowego. Odzwierciedla to sama koncepcja synodu z tego okresu, powielająca tradycyjne jego rozumienie oparte na starym kodeksie. Tę zależność od przeszłości uwidacznia zarówno metodologia przyjęta przy opracowaniu poszczególnych kwestii synodalnych, jak też sama treść przyjętych statutów.³⁵

Zaczyna się już jednak odchodzić od starych schematów kodeksowych, w których instytucja synodu uważana była głównie za narzędzie dla reformy życia Kościoła lokalnego i uporządkowania systemu prawnego w diecezji. Uwidacznia to w części systematyka materii synodalnej, a także wyraźna obecność nowej mentalności posoborowej w redakcji wielu statutów. Czyni się zresztą wyraźne odniesienia do tekstów soborowych. Zauważa się ponadto zmianę języka i terminów stosowanych w treści uchwał synodalnych, wprowadza się nowe struktury kościelne przewidziane przez Sobór, takie jak radę kapłańską czy radę duszpasterską.

Pomimo powiązań z tradycyjnym sposobem myślenia, same synody jako instytucje prawne nie pozostawały wyizolowane od życia wiernych. Już pierwszy posoborowy synod włocławski z 1967 r. usiłował propagować problematykę synodalną w szerokich kręgach wiernych świeckich Kościoła lokalnego, co było przedsięwzięciem nowatorskim. Tendencja ta umacniała się i zyskiwała na znaczeniu w okresie przygotowania następnych synodów.³⁶ Były to inicjatywy ważne z punktu postrzegania znaczenia wspólnoty kościelnej i kształtujące nowe oblicze instytucji synodu diecezjalnego, tym bardziej że Kościół w tamtych czasach nie miał dostępu do środków społecznego przekazu.³⁷

Pomimo wspomnianych początkowych tendencji regresywnych, należy przyznać, że Kościół w Polsce konsekwentnie realizował odnowę soborową w wielu dziedzinach życia diecezjalnego. Nowa eklezjologia soborowa coraz głębiej przenikała także działalność synodalną, która w swoim rozwoju wykształtowała nową koncepcję synodu soborowego. Proces ten dostrzegalny jest

wyraźnie tak w przyjętej metodzie, jak i w treści synodów odbytych w drugim dziesięcioleciu po Vaticanum II i rozwija się do czasów współczesnych.³⁸

2. Profil eklezjalny

Zgodnie z tradycyjnym rozumieniem, utrzymywanym w ciągu wieków, instytucja synodu diecezjalnego funkcjonowała wewnątrz pewnego mechanizmu służącego do przekazu prawa powszechnego na poziom diecezjalny.³⁹ Taka koncepcja synodu diecezjalnego nie odpowiadała zupełnie nowemu wizerunkowi Kościoła ukazanemu przez Sobór Watykański II. Jednym z rezultatów nowej eklezjologii był fakt, iż w tym okresie podejmowane inicjatywy synodalne skupiały swoją uwagę przede wszystkim na naturze Kościoła partykularnego, zaś o wiele mniej na reformie porządku prawnego w diecezji. Zwoływany synod próbował odpowiedzieć na podstawowe pytania o naturę Kościoła partykularnego, o jego zadania w relacji do Kościoła powszechnego, o stosunek do świata, w którym działa, i na szereg innych kwestii. Synody, które były zwoływane w tamtym czasie, rozważały między innymi relacje zachodzące między biskupem a duchowieństwem, między kapłaństwem hierarchicznym a kapłaństwem wspólnym.

Reforma diecezji, którą synody zawsze realizowały, została podjęta w aspekcie odnowionej eklezjologii soborowej. Synody były jedną ze skutecznych form wprowadzania soborowej odnowy Kościoła.⁴⁰ W stosunku do modelu tradycyjnego, określanego jako jurydyczny, sytuacja uległa pełnemu odwróceniu, przede wszystkim w samej koncepcji synodu. W istocie przesłanki eklezjologiczne rzutowały tak na systematykę materii, jak też treść uchwał synodalnych.⁴¹ Zmianie uległa też metodologia synodów, w jej ustaleniu dostrzega się wyraźne schematy: założenia doktrynalne, doświadczenia życia diecezjalnego i określenie norm dla realizacji.⁴²

Niektóre synody, rozważane w tym aspekcie, pozwalają dostrzec różne koncepcje eklezjologiczne, przyjęte jako przesłanki wyjściowe dla konkretnych regulacji synodalnych. W dokumentach jednych dostrzega się, jak na kształt struktury Kościoła diecezjalnego wywarła wpływ funkcja słowa i sakramentu jako czynników kształtujących wspólnotę wiernych. W innych dokumentach znaczenie podstawowe i organizujące całość materii synodalnej zostaje przyznane soborowej koncepcji ludu Bożego, a także soborowej zasadzie „communio”.⁴³

Widać zatem, jak eklezjologia soborowa ukazała całą swoją moc przekształcającą instytucję synodu diecezjalnego. Doktryna soborowa wzmocniła pozycję biskupa w Kościele, lecz zarazem ukazała funkcję eklezjalną osób świeckich, wynikającą z kapłaństwa wspólnego, dowartościowując ich zmysł

wiary i własne charyzmaty. Synody tę naukę soborową wprowadzały w życie Kościołów lokalnych. Dzięki temu świeccy stawali się bardziej świadomi i gotowi do ponoszenia odpowiedzialności za Kościół, lecz także uprawnieni do wniesienia własnego wkładu i pomocy w formułowanie sądów doktrynalnych i rozstrzygnięć normatywnych, jakie podejmuje biskup diecezjalny.⁴⁴

Posoborowe synody diecezjalne, szczególnie te po roku 1975, czynią wiernych świeckich podmiotem swej aktywności i poprzez włączanie ich w prace synodalne przyczyniają się do wypełnienia przez nich właściwej sobie misji, jakże ważnej dla Kościoła doby posoborowej.⁴⁵

3. Profil duszpasterski

Obserwując posoborową działalność synodalną w Polsce, dostrzegamy u ustawodawców synodalnych poszukiwanie takich dróg przeprowadzenia synodu, a także takiego ułożenia treści uchwał synodalnych, żeby rzeczywiście zasługiwał na miano duszpasterskiego. Przejawem tego jest dowartościowanie eklesjologiczne laikatu.⁴⁶ W pracach przygotowawczych niektórych synodów doktrynalno-prawnych czasami podejmowano pomysły oryginalne, mające na celu zaangażowanie jak najwięcej diecezjan w prace synodalne. Wzorcowym przykładem tego były prace przygotowawcze i obrady synodu katowickiego, gdzie aktywnie włączono wspólnoty parafialne.⁴⁷

Dla zobrazowania skali dokonanych przemian warto przypomnieć, iż na pierwszym synodzie zwołanym po Soborze, synodzie wrocławskim, jedynie członkom komisji synodalnych powierzony był obowiązek przygotowania projektów statutów synodalnych. Projekty te z kolei były przekazane całemu duchowieństwu diecezji. Nie brakło jednakże w okresie późniejszym inicjatyw, które w szerszym zakresie włączały w prace synodalne także świeckich, zapraszanych początkowo jako audytorzy, a później jako współpracownicy synodalni w sensie właściwym, razem z duchowieństwem.⁴⁸

Na szczególną uwagę zasługuje okres przygotowawczy do synodu, który nie ogranicza się do redakcji projektów statutów synodalnych, lecz przekształca się w synodalne wydarzenie kościelne, które przenika całość życia w diecezji. Zazwyczaj biskupi, podejmując tego rodzaju inicjatywy, kładli nacisk na studium doktryny Soboru Watykańskiego II, przypominali obowiązek pogłębiania i rozwoju życia duchowego wiernych, a w szczególności uczestników prac synodalnych, wskazywali na odpowiedzialność pastoralną wszystkich diecezjan za przeżywanie synodu. Kardynał Karol Wojtyła powołał w tym celu specjalne grupy synodalne złożone z osób świeckich.⁴⁹ Z podobną inicjatywą wystąpił wspomniany biskup katowicki, zarządzając, aby w każdej parafii

stworzyć synodalne rady duszpasterskie, które okazały się w praktyce prawdziwymi ośrodkami studiów nad problemami synodalnymi.⁵⁰

Tendencja do rozbudowy okresu przygotowawczego do synodu rozwija się i ubogaca o nowe formy, często oryginalne, inicjowane przez kolejnych biskupów, korzystających z doświadczenia synodalnego swoich poprzedników. Synod kielecki, rozpoczęty w 1984 r., okres wstępny prac synodalnych poświęcił na odnowienie życia religijnego całej diecezji. Szczególną troskę zwrócono na rodzinę, rozumianą przede wszystkim jako Kościół domowy. Dopiero po okresie odnowy duchowej podejmowana była redakcja właściwych dyspozycji synodalnych. Wspomnieć wypada także o inicjatywie „niedzieli synodalnych”, które okazały się skutecznym narzędziem wciągającym wszystkich diecezjan w prace synodalne.⁵¹ Pastoralność polskich synodów posoborowych polega zatem na sposobie zaangażowania w nim członków wspólnoty diecezjalnej, a nie tylko w statutach wskazujących potrzebę zaangażowania w życie Kościoła czy nakazujących jakieś formy tego zaangażowania.

Większość prezentowanych synodów, podejmując wysiłki duszpasterskie, zmierzała do wzbogacenia wiary, i to zarówno jej treści, jak i jej świadectwa w życiu. Wzmaganie wiary – zdaniem ustawodawców synodalnych – powinno następować poprzez wzrost świadomości Kościoła. Natomiast świadomość powołania we wspólnocie i do wspólnoty miała dopomóc w odszukaniu się członków ludu Bożego, zarówno w wymiarach Kościoła powszechnego, jak i Kościoła lokalnego. Wzbogacenie wiary powinno się wyrażać w odpowiednich postawach poszczególnych osób, jak i wspólnot. Prace synodalne zwracały także uwagę na główne elementy duszpasterstwa synodalnego: głoszenie słowa Bożego, katechizację zmierzającą do pogłębienia świadomości powołania chrześcijańskiego, duszpasterstwo sakramentalne i zaangażowanie apostołskie kapłanów i wiernych, zwłaszcza na terenie rodziny i wychowania.⁵²

Wspomniane tu przedsięwzięcia ukazują pewien charakterystyczny nurt w aktywności synodalnej Kościoła w Polsce. Tradycyjny model synodu, w którym dominuje reforma porządku prawnego Kościoła lokalnego, nie zostaje zupełnie porzucony. Zmienia się natomiast jego miejsce w kolejnych etapach prac synodalnych. Wydaje się, że Kościół partykularny w Polsce w sposób szczególny rozwinął i ubogacił okres prac przygotowawczych do synodów diecezjalnych. Koncentrowały się one na ukształtowaniu pewnej mentalności kościelnej, jakiej domaga się instytucja synodu posoborowego. Stąd tak wiele uwagi skierowano na przygotowanie prac synodalnych i nadal się to czyni, w szczególności na poznanie doktryny Soboru Watykańskie-

go II, na rozważanie nauczania papieża Jana Pawła II, na formację kościelną różnych grup osób świeckich.⁵³

Można powiedzieć, że wedle doświadczenia Kościoła diecezjalnego w Polsce, synod pozostaje nie tylko narzędziem instytucjonalnym do stanowienia norm, które określają, jak być powinno, lecz okazuje się zarazem wydarzeniem kościelnym, w którym powiew Ducha Świętego Odnowiciela zmienia tu i teraz wspólnotę kościelną i jej oddziaływanie na świat, w którym ona żyje. Staje się to możliwe dzięki temu, iż synod angażuje i mobilizuje w sposób wyjątkowy potencjał duchowy, intelektualny, zawodowy wszystkich członków Kościoła i staje się przez to nie tylko instytucją prawną, lecz zarazem miejscem odnowy religijnej Kościoła, który świętuje swój synod.⁵⁴

PRZYPISY

¹ E. Szafrowski, *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej i jej wyraz w posoborowych synodach polskich*, „Prawo Kan.” 30(1987), nr 1-2, s. 61; zob. tenże, *Synod diecezjalny*, w: *Księga jubileuszowa 250 lat Seminarium Duchownego w Kielcach*, Kielce 1977, s. 347-350.

² E. Szafrowski, *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej...*, art. cyt., s. 62.

³ Tamże, s. 63.

⁴ W. Góralski, *Czy synody są nadal szansą dla Kościoła?*, „Homo Dei” 61(1992), nr 1-2, s. 249.

⁵ E. Szafrowski, *Nowy model synodu diecezjalnego – synod pastoralny*, „Kielecki Przegl. Diec.” 59(1983) s. 147-154.

⁶ E. Szafrowski, *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej...*, art. cyt., s. 64.

⁷ Zob. M. Żurowski, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, t. 2, Warszawa 1979, s. 248; por. W. Góralski, *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kan.” 31(1988), nr 3-4, s. 41.

⁸ *Instrukcja Kongregacji Biskupów o pasterskiej posłudze biskupów*, n. 164, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. 6, z. 1, Warszawa 1975, s. 231; zob. M. Żurowski, *Hierarchiczne funkcje...*, dz. cyt., s. 249.

⁹ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 212.

¹⁰ Zob. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 146-147.

¹¹ *Statuty Synodu Diecezjalnego we Włocławku*, w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970*, t. 2, z. 4, Warszawa 1974, s. 195-248 (statuty opublikowane w „Kron. Diec. Włocł.” 51(1968), s. 75-120 zostały w pewnym stopniu zniekształcone przez ingerencje cenzury państwowej); zob. T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne*, w: *Służyć prawdzie i miłości*, Częstochowa 1984, s. 393-395; W. Góralski, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „Roczn. Nauk Prawn.” 7(1998), s. 240-242; W. Oborski, *Synod włocławski z 1967 r.*, Lublin 1992 (mps w Bibl. KUL).

¹² Zob. *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty*, Włocławek 1994; zob. W. Góralski, *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej*, „Aten. Kapł.” 87(1995), z. 1, s. 71-83; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 260

¹³ *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, Poznań 1972; zob. T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 395-398; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 242-244.

¹⁴ *Poznański Synod Archidiecezjalny 1992-1993. Dokumenty*, Poznań [b.r.w.]; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 259-260.

¹⁵ *Statuty II Synodu Gdańskiego*, Gdańsk – Oliwa, 1976; zob. T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 398-400; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 244-246.

¹⁶ *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 1975; zob. T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 400-402; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 246-248.

¹⁷ *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice – Rzym 1976; zob. H. Bednorz, *Synod katowicki a inne synody wspólczesne*, „Znak” 25(1973), s. 153-169; S. Bista, *Synod pastoralny – niebezpieczeństwo czy przejaw samoświadomości Kościoła. Refleksje na marginesie I Synodu Diecezji Katowickiej*, „Śląskie Studia Hist.-Teol.” 6(1973), s. 179; H. Bednorz, *I Synod Diecezji Katowickiej*, „Znak” 28(1976), s. 919-936; T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 403-405; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 248-249.

¹⁸ *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979*, t. 1-2, Kraków 1985; zob. T. Pieronek, *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej*, „Ruch Bibl. i Liturg.” 32(1979), nr spec., s. 16-25; S. Wilkanowicz, *Doświadczenia synodu krakowskiego*, „Znak” 35(1983), s. 1111-1125; J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach synodu krakowskiego 1971-1979*, „Znak” 35(1983), s. 1126-1145; W. Góralski, *Synod krakowski*, „Chrześcijanin w świecie” 18(1986) nr 8-9, s. 207-213; T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 405-411; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 249-251.

¹⁹ *Drugi Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, Gniezno 1981 (powiel.); T. Pieronek, *Posoborowe synody diecezjalne...*, art. cyt., s. 411-413; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 251-252.

²⁰ *II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985*, Lublin 1988; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 253-254.

²¹ *Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej. Chrystus światłem, Maryja wzorem*, Częstochowa 1987; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 254-255.

²² *IV Synod Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów 1990; zob. W. Góralski, *IV synod diecezji tarnowskiej*, „Mies. Past. Płocki” 75(1990), s. 429; W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 255.

²³ *Pierwszy Synod Diecezji Koszalińsko-Kolobrzeszkiej*, Koszalin 1986-1990; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 256-257.

²⁴ *Synod Archidiecezji w Lubaczowie*, Lubaczów 1992, s. 1 (mszps); zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 257.

²⁵ *III Synod Diecezji Kieleckiej 1984-1991*, Kielce 1992; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 257-258.

²⁶ *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991)*, Płock 1992; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 258-259.

²⁷ *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995; zob. W. Góralski, *Ruch synodalny...*, art. cyt., s. 260-261.

²⁸ *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty, dokumenty wykonawcze*, Drohiczyn 1997.

²⁹ *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, Łódź 1999.

³⁰ *I Synod Diecezji Łowickiej 1995-1999*, Łowicz 1999.

³¹ *Aby byli jedno. Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej*, Sandomierz 1999.

- ³² *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i aneksy*, Przemysł 2000.
- ³³ M. Stasiak, *Charakterystyka synodów diecezjalnych w Polsce*, w: *Historia et ius*, Lublin 1998, s. 439; zob. W. Wójcik, *Synod diecezjalny w nowym Kodeksie prawa kanonicznego*, „Prawo Kan.” 29(1986), nr 1-2, s. 129.
- ³⁴ E. Górecki, *Synod diecezjalny w Kościele posoborowym*, „Colloquium Salutis” 17(1985), s. 301.
- ³⁵ Zob. M. Stasiak, *Charakterystyka synodów...*, art. cyt., s. 439-440.
- ³⁶ Już przed Soborem Watykańskim II zaczęto włączać do prac komisji synodalnych także wiernych świeckich. Na synodzie diecezjalnym w Würzburgu (Niemcy) odbytym w dniach 11-14 X 1954 r. w pracach przygotowawczych pracowało 12 świeckich. Jak łatwo zauważyć, pewne zagadnienia dojrzały w Kościołach lokalnych, by później znaleźć swój wyraz w pracach Soboru Watykańskiego II i jego uchwałach. – Zob. J. Wał, *Problematyka charytatywna w polskim posoborowym ustawodawstwie synodalnym do roku 1980*, „Analecta Cracov.” 15(1983), s. 255.
- ³⁷ Zob. J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach synodu krakowskiego...*, art. cyt., s. 1127-1131.
- ³⁸ Zob. M. Stasiak, *Charakterystyka synodów...*, art. cyt., s. 441.
- ³⁹ W. Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, Lublin 1982, s. 441.
- ⁴⁰ Zob. np. *Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej...*, dz. cyt., s. 7-9
- ⁴¹ Zob. *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej 1972-1979*, dz. cyt., t. 1, s. 23.
- ⁴² E. Szafranski, *Nowy model synodu diecezjalnego...*, art. cyt., s. 137-145.
- ⁴³ M. Stasiak, *Charakterystyka synodów...*, s. 442.
- ⁴⁴ T. Pieronek, *Synody pastoralne po Soborze*, „Znak” 24(1972), s. 461.
- ⁴⁵ J. Dudziak, *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*, „Colloquium Salutis” 16(1984), s. 79.
- ⁴⁶ W. Góralski, *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, art. cyt., s. 35-44.
- ⁴⁷ Zob. S. Bista, *Synod pastoralny...*, art. cyt., s. 182; H. Bednorz, *I Synod Diecezji Katowickiej...*, art. cyt., s. 921-925.
- ⁴⁸ M. Stasiak, *Charakterystyka synodów...*, art. cyt., s. 444.
- ⁴⁹ S. Wilkanowicz, *Doświadczenia synodu krakowskiego...*, art. cyt., s. 1113-1115.
- ⁵⁰ H. Bednorz, *Synod katowicki a inne synody współczesne...*, art. cyt., s. 153-169.
- ⁵¹ E. Szafranski, *Synod diecezjalny w doktrynie soborowej...*, art. cyt., s. 71-74.
- ⁵² Tamże, s. 68-69.
- ⁵³ M. Stasiak, *Charakterystyka synodów...*, art. cyt., s. 445.
- ⁵⁴ Tamże.